

УДК 504.054.(477)(045)

ЧОРНОБИЛЬСЬКА КАТАСТРОФА В ПУБЛІКАЦІЯХ ОФІЦІЙНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ДУБРОВИЦЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Н. В. Боруль

Національний авіаційний університет
sunnystarlet@ukr.net

Розглянуто накопичену протягом двадцятип'ятирічного періоду й опубліковану в двох офіційних періодичних виданнях, інформацію з проблем, викликаних Чорнобильською катастрофою. Проаналізовано наслідки Чорнобильської катастрофи для населення Дубровицького району Рівненської області через систематизацію їх по блоках, які відображають основні проблеми, спричинені катастрофою.

Ключові слова: Чорнобильська катастрофа, радіоактивне забруднення, радіаційна обстановка, доза опромінення, цезій, гамма-фон, стан здоров'я населення, захворюваність.

The information on problems caused by the Chernobyl accident, accumulated during a period of twenty-five years and published in two official periodicals, has been considered. Consequences of the Chernobyl accident for the population of Dubrovitsya district of Rivne region through their systematization in blocks, reflecting the main problems caused by the accident, have been analyzed.

Keywords: Chernobyl accident, radioactive pollution, radiation situation, irradiation dose, Cesium, gamma background, population health status, morbidity.

Вступ

Минуло майже 30 років відтоді, як аварія на Чорнобильській АЕС спричинила екологічну загрозу, яку створюють аварії на атомних електростанціях. Її причини були предметом уваги великої кількості фахівців, проте болючі й важливі питання, що виникли через аварію на ЧАЕС, особливо гостро навіть і сьогодні торкаються населення шести північних районів Рівненської області, постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи, зокрема Дубровицького.

Після Чорнобильської катастрофи виникла не тільки гостра необхідність змінити суть технологічної цивілізації, але й надати їй природоохоронного характеру.

Постановка проблеми

Така суспільно значуща подія як Чорнобильська катастрофа, хоч і була відображена на сторінках великої кількості видань наукового, науково-популярного та публіцистичного характеру, проте потребує вивчення й досі. Стає очевидним, що виявлений масив документальних джерел з вивчення цієї глобальної радіоекологічної ката-

строфи — далекий від абсолютної повноти. У зв'язку з цим, проблема актуалізації питань, породжених сумнозвісними подіями 26 квітня 1986 р., на сторінках офіційних періодичних видань з метою повноцінного інформування населення, а також формування його екологічної свідомості, є важливою сьогодні.

Дослідницький інтерес до цієї проблеми зростає в роки, в які відзначаються річниця катастрофи, в яку переросла аварія на ЧАЕС, проте для Дубровицького району Рівненської області, який сьогодні продовжує залишатися одним із найбільш постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи, вона залишається надзвичайно актуальною. Адже саме недостатня кількість об'єктивної, виваженої інформації у засобах масової інформації про ту чи іншу екологічну, техногенну катастрофу спричиняє високий рівень суспільної тривожності.

Аналіз останніх публікацій

На сьогодні отримано чимало даних, які стверджують, що саме засоби масової інформації є найоптимальнішим способом донесення еколо-

гічної інформації до громадськості. Матеріали цих досліджень свідчать, що ЗМІ охоплюють фактично все суспільство і певним чином впливають на нього, відіграючи роль інструмента формування громадської думки [1; 2; 3; 4].

Проведені дослідження показали, що зростаюче висвітлення екологічних проблем у пресі позитивно сприяє формуванню екологічної свідомості. Однак сприйняття екологічних проблем має дещо селективний характер.

Екологічна криза набуває уваги в пресі лише протягом певного проміжку часу. Коли ж ефект новизни вичерпано, подія поступово зникає з повідомлень преси.

Якщо ж тема дістала додатково ще й певну реакцію з боку політиків, мас-медіа швидко забувають про її існування або замінюють її новими екологічними проблемами [5].

Мета дослідження

Дане дослідження було проведене з метою узагальнення накопиченої опублікованої в офіційних періодичних виданнях досліджуваного району інформації науково-популярного та публіцистичного характеру з проблем, що стали актуальними після Чорнобильської катастрофи.

Таким чином, метою цієї роботи було проведення огляду радіоекологічної проблематики у двох основних громадсько-політичних періодичних виданнях Дубровицького району Рівненської

області — «Поліський маяк» та «Дубровицький вісник», що друкувалися протягом періоду 1988–2013 рр. та визначення кола проблем, які піднімалися у статтях та нарисах зазначених видань.

Суспільно-політичний вимір проблем післячорнобильського періоду

Безсумнівним залишається той факт, що для широкого громадського загалу надзвичайно важливим був, є, і буде саме суспільно-політичний вимір проблем післячорнобильського періоду, оскільки це безпосередньо стосується кожної людини, її сім'ї, дітей.

Враховуючи політичну ситуацію в країні та у світі наприкінці 1980-х років, активність щодо друку інформації, яка характеризувала суспільно-політичний вимір проблем, зумовлених Чорнобильською катастрофою, була незначною.

Яскравим прикладом заангажованості ЗМІ за часів Радянського союзу слугує стаття «Ніяких секретів про АЕС», опублікована в «Поліському маяку» в 1989 р., у якій свою оцінку чорнобильським подіям надав директор Центральної служби по захисту від іонізуючої радіації Міністерства охорони здоров'я Франції П'єр Пелерен.

При цьому за аналізований період найбільша кількість статей даного напрямку була опублікована у 2006 р., що пов'язано з відзначенням двадцятої річниці аварії на ЧАЕС (рис. 1).

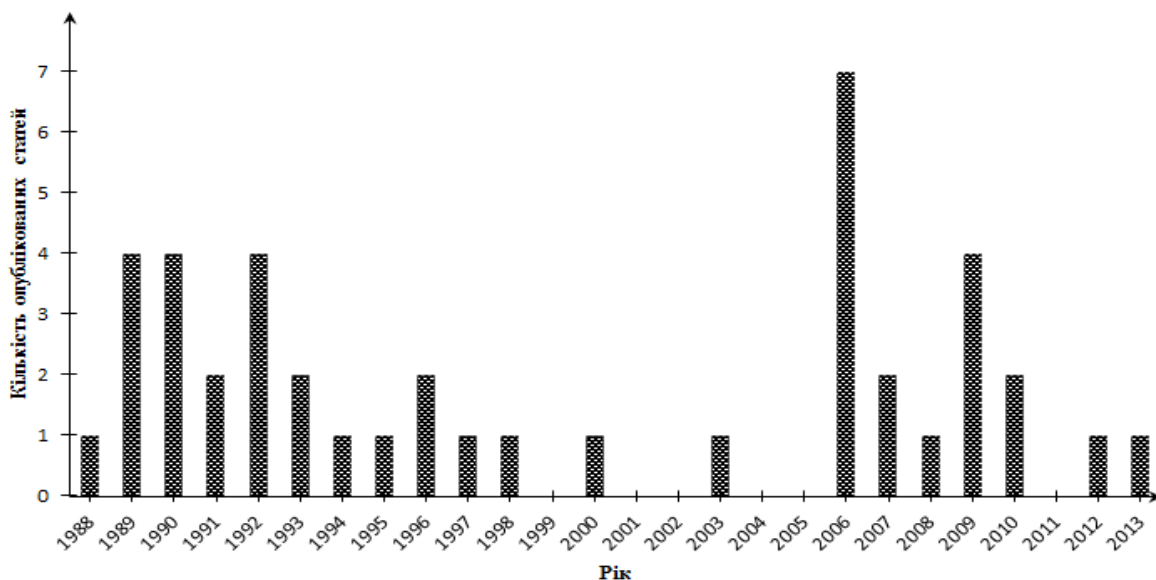

Рис. 1. Динаміка публікації статей суспільно-політичного спрямування протягом 1988–2013 рр.

Тривалий час населення Дубровицького району не мало інформації про справжню радіаційну обстановку на території району.

Лише 22 грудня 1989 р. на сторінках «Поліського маяка» було опубліковано інформацію про те, що відповідно до постанови Ради Міністрів

УРСР та Української республіканської ради профспілок «Про додаткові заходи щодо посилення охорони здоров'я та поліпшення матеріального становища населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС»

Дубровицький район увійшов до переліку місцевостей жорсткого радіаційного контролю. Саме тому, офіційна інформація щодо радіаційної обстановки в районі, яка регулярно стала публікуватися з початком періоду широкої гласності, в багатьох певний час викликала недовіру, особливо після гострого дефіциту правдивої інформації в 1986–1988 рр.

Враховуючи прохання читачів «Поліського маяка» (про це свідчив характер редакційної пошти), на шпальтах газетних сторінок, починаючи з кінця 1989 р., регулярно публікувалася інформація про документи, прийняті урядом країни щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи і встановлення пільг населенню, яке проживає на радіоактивно забруднених територіях, а також основні положення остаточного проекту програми ліквідації в Дубровицькому районі наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Недостатня поінформованість, незнання реальної ситуації призводили не тільки до підвищення знервованості, а часом і до паніки, адже мова йшла про життя і здоров'я кожного мешканця Дубровицького району, але й сприяли проведенню мітингів та зборів, які ґрунтувалися на конструктивних пропозиціях та вимогах від компетентних органів влади щодо нормалізації екологічної обстановки, що склалася в районі внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Лише в травні 1990 р., тобто через чотири роки після катастрофи, в яку переросла аварія на четвертому енергоблоці ЧАЕС, на сторінках районної газети «Поліський маяк» було опубліковано інформацію про необхідність відселення ряду населених пунктів згідно з дозовими навантаженнями, які отримувало проживаюче в них населення. Цілковито закономірно, що в подальшому певна кількість статей та заміток згаданого періодичного видання була присвячена саме проблемам переселення жителів радіоактивно забруднених сіл Дубровицького району в екологічно чисті зони, а саме села Берестечко, Малево, Ставрів, Топілля та Підлозці Млинівського та Демидівського районів Рівненської області.

Цілий ряд заміток у районній газеті було присвячено неналежній організації ліквідаційних чорнобильських робіт в досліджуваному районі. Оскільки питання виплат пільг і компенсацій постраждалим внаслідок аварії на ЧАЕС, а також й інші питання соціальної політики крізь призму чорнобильських коштів навіть й сьогодні залишаються проблемними для всіх чорнобильських районів, у тому числі й Дубровицького, у періодичних виданнях друкувалися замітки про поточний стан ситуації за повідомленнями районного відділення Державного казначейства та від-

ділу у справах захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС райдержадміністрації.

Жорстку правду про Чорнобильську трагедію у суспільно-політичному вимірі проблем, породжених нею, розкривають рядки газетних шпальт «Дубровицького вісника», присвячені кожній річниці Чорнобильської катастрофи.

Характеризуючи суспільно-політичний вимір проблем післячорнобильського періоду в умовах сьогодення, доречно було б процитувати рядки статті «Трагедія, що назавжди з нами», опублікованої в «Дубровицькому віснику» у 2008 р.: «Прикро, що тепер Чорнобильська катастрофа вже вийшла за рамки техногенної, екологічної й соціальної, а переросла в катастрофу духовну, аварію людського соціуму, перебороти яку значно важче. І час, як не сумно, не лікує, навпаки, тільки загострює проблеми, що накопичилися».

У кожного покоління свій відлік часу, свої орієнтири й, на превеликий жаль, свої трагедії. Чорнобильська трагедія нагадала про всепланетарну відповідальність людини за плоди її діяльності й глобальність можливих трагічних наслідків у разі нехтування цього постулату. Чорнобиль став німим докором минулого і болючою пересторогою для майбутніх поколінь.

Забруднення навколишнього середовища в Дубровицькому районі внаслідок Чорнобильської катастрофи

Явище радіоактивного забруднення навколишнього середовища внаслідок Чорнобильської катастрофи в різних його проявах і аспектах стало предметом пильної уваги дослідників і донині є однією із провідних тем наукових, науково-популярних, суспільно-політичних видань.

Огляд екологічних питань у періодичних виданнях Дубровицького району займає 33 % з досліджуваної сукупності або 29 статей (рис. 2).

Перша інформація про реальну радіаційну обстановку, яка склалася в Дубровицькому районі в результаті Чорнобильської катастрофи, була опублікована лише наприкінці 1989 р. Зокрема, в статті «Довге відлуння Чорнобиля» зазначалося, що рівень гамма-фону по Дубровицькому району у вищезгаданому році становив від 11 до 60 мкР/год, середня щільність забруднення коливалася від 0,8 до 8,4 Кі/км². Максимальний його рівень було зафіксовано в Рудні — 13,7 Кі/км². Найбільш забрудненими селами були: Велюнь — 8,4, Загребля — 7, Людинь — 6,5, Партизанське — 6,2 Кі/км². У всіх без винятку населених пунктах досліджуваного району вміст радіоцезію в молоці перевищував допустимий рівень.

Практично вся територія Дубровицького лісгоспзагу була радіоактивно забрудненою.

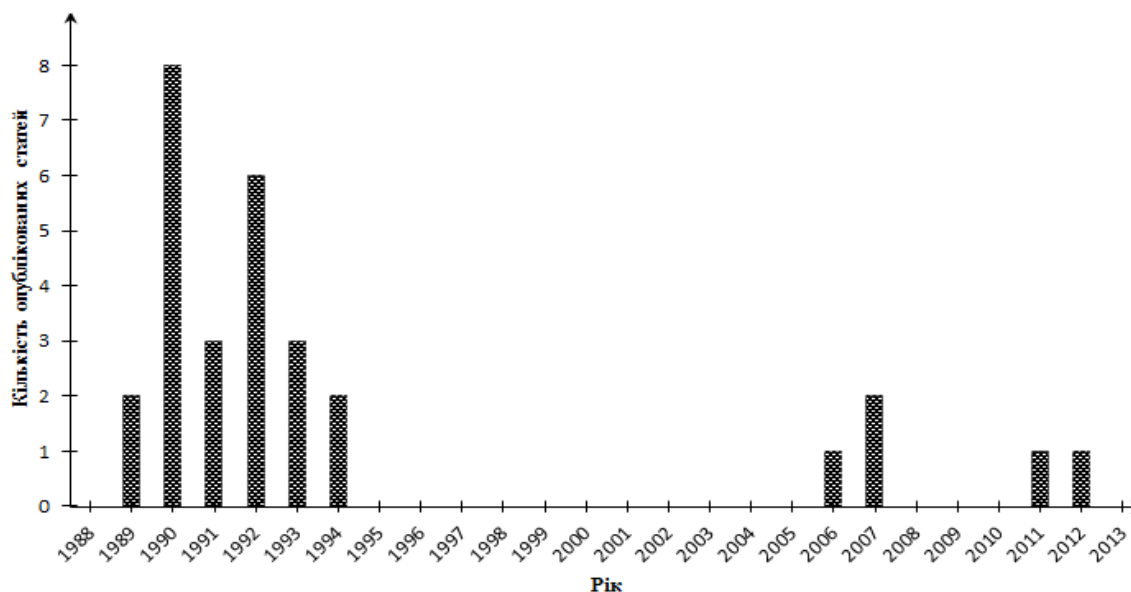

Рис. 2 Динаміка публікації статей екологічного спрямування протягом 1988-2013 рр.

Незважаючи на відчутні труднощі, пов'язані з нестачею приладів і обладнання, дефіцитом транспорту й пального, у 1989 р. групою контролю за радіологічною обстановкою при райсанепідемстанції було зібрано й досліджено на вміст радіонуклідів значну кількість проб сільгосппродуктів та молока індивідуального сектора. Відповідно до даних, отриманих у ході вищезгаданих досліджень, було визначено, що найбільш небезпечна радіоекологічна ситуація склалася в Будимлі, Перебрдах, Милячах, Жадені, Велюні, Великому Черемелі, Великих Озерах, Шахах, Людині, де спостерігалися високі значення перевищення тимчасово допустимих рівнів вмісту радіонуклідів у продуктах харчування (ТДР-88). Слід зазначити, що станом на 1989 р. у Дубровицькому районі все ще була відсутня реальна картина гамма-фону: вимірювання проводилися тільки в трьох точках (в'їзд, виїзд, центр). Під час подвірної перевірки було виявлено, що навіть у сусідніх подвір'ях гамма-фон значно відрізнявся. Дуже часто спостерігалось його підвищення у будинках, де для ущільнення й утеплення було використано мох.

Протягом 1990–1994 рр. на сторінках районного періодичного видання «Поліський маяк» регулярно публікувалася інформація про рівень гамма-фону в розрізі населених пунктів Дубровицького району (за приладом ДРГ-01Т), а також дані щодо відповідності проб харчових продуктів допустимим рівням вмісту в них радіонуклідів і перевищення норми індивідуального накопичення дітьми та дорослим населенням в окремих населених пунктах досліджуваного району.

У липні 1991 р. у «Поліському маяку» знову було надруковано інформацію про щільність забруднення населених пунктів Дубровицького рай-

ону цезієм-137 і цезієм-134. Максимальні рівні радіоактивного забруднення — від 5 до 15 Кі/км² — було зафіксовано в наступних населених пунктах: Висоцьк — 6,5, Залужжя — 8,3, Людинь — 8,2, Партизанське — 6,9, Лютинськ — 6,6, Біле — 8,1, Велюнь — 9,9, Загребля — 9,4, Трипутні — 5,0, Удрицьк — 7,4, Заслуччя — 5,6, Рудня — 13,7, Смородськ — 13,0. Те ж періодичне видання на початку 1992 р. опублікувало інформацію про радіоактивне забруднення сільськогосподарських угідь у розрізі господарств досліджуваного району. Найвищі значення щільності забруднення ріллі, сінокосів та пасовищ радіоцезієм спостерігалися в господарствах ім. Чапаєва, «Світанок» та «Радянська Україна».

Літня повінь у результаті тривалих дощів у 1993 р. призвела до масового затоплення радіоактивно забруднених територій Дубровиччини, що не могло не позначитися на радіоекологічній обстановці району. Вода підняла радіонукліди з глибшого шару ґрунту на поверхню, розчинила, зміла «плями» й перенесла з мулом на нові місця, раніше благополучні з точки зору забруднення радіоцезієм, стронцієм та іншими речовинами. Працівники радіологічної лабораторії Сарненської дослідної станції виявили у Дубровицькому районі різке збільшення вмісту радіонуклідів у травах, інших кормах, зерні порівняно з рівнями, що фіксувалися до настання повені. Помітний стрибок було помічено й у молоці, оскільки худобу після затоплення луків та пасовищ випасали у лісових масивах, на неугіддях, згодували нечисті корми. Саме тому, у статті «Радіаційна обстановка погіршилась», опублікованій у вересні 1993 р. наголошувалося на необхідності активізації діяльності усіх служб для попередження випадків збільшення внутрішнього опромінення

людей та тварин за рахунок споживання нечистих продуктів та кормів, а також оптимального вирішення нових проблем, що виникли внаслідок погіршення радіоекологічної обстановки після водної стихії.

Ліси, луки та пасовища, особливо у Поліському регіоні, на території якого розташований Дубровицький район, є найбільш небезпечними з погляду радіологічних показників територіями, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, оскільки мають вищі значення коефіцієнтів переходу радіонуклідів з ґрунту в рослинність порівняно з орними землями та ґрунтами інших регіонів. Саме тому, значна увага приділялася пропагуванню на сторінках газетних шпальт заходів, які сприяють зменшенню нагромадження радіоактивних речовин у природних кормових травостоях, що є передумовою виробництва чистого молока: внесення у певних дозах калійних добрив, а також суміші їх з фосфорними, вапнування, переорювання природних травостоїв і створення на їх місці сіяних.

Цілий ряд публікацій «Поліського маяка» було присвячено й заходам захисту організму людини від нагромадження в ньому радіонуклідів, оскільки дана інформація, хоч і з великим запізненням, стала особливо актуальною після ознайомлення мешканців дубровичан із реальною радіаційною обстановкою, що склалася в районі в результаті Чорнобильської катастрофи.

Починаючи з 2006 р. радіологічним відділом Дубровицької райсанепідемстанції, завданням якого є радіаційний моніторинг довкілля та харчових продуктів, регулярно на сторінках районної газети «Дубровицький вісник» повідомляється про стан радіоекологічної ситуації в досліджуваному районі. Звичайно, екологічні наслідки Чорнобиля сягають планетарних масштабів у просторі та вічності — у часі, проте під впливом вітру і дощів, а також у результаті діяльності людини, ступінь забруднення помітно зменшився і зараз рівні радіації в більшості місць, у тому числі й Дубровицькому районі, практично повернулися до фонових значень. Слід зауважити, що значному радіоактивному забрудненню піддалися й ліси досліджуваного району. Проте, оскільки в лісовій екосистемі цезій постійно циркулює, а не виводиться з неї, рівні забруднення лісових продуктів — таких, як гриби, ягоди і дичина, на превеликий жаль, навіть і сьогодні залишаються небезпечними.

Стан здоров'я постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи

Однією з багатьох проблем викликаних Чорнобильською катастрофою, стало значне погіршення стану здоров'я населення, що проживає в радіоактивно забруднених місцевостях. На жаль,

питання оцінки медичних наслідків катастрофи на початкових етапах було надзвичайно заполітизоване, проте з роками бачення цієї проблеми пройшло певні трансформації й поступово почало набувати ознак об'єктивності.

Лише на четвертому році після аварії на Чорнобильській АЕС на сторінках періодичного видання «Поліський маяк» були вперше опубліковані свідчення лікарів Дубровицького центру охорони материнства й дитинства, Дубровицької райлікарні та райсанепідемстанції щодо попередньої оцінки медичних наслідків Чорнобильської катастрофи для дорослого та дитячого населення даного району.

Протягом наступних років на сторінках районних газет періодично публікувалася інформація про стан здоров'я, проживаючого в досліджуваному районі, населення. Як відомо, постійне вживання продуктів харчування, які містять хоч і невелику кількість радіонуклідів, призводить до неминучого накопичення їх в організмі людини, що, у свою чергу, зумовлює зміни основних життєвих функцій організму, особливо дитячого. Тому в Дубровицькому районі стало фіксуватися значне збільшення захворюваності, особливо вроджених аномалій, хвороб крові, серцево-судинної системи та ін. Особливе занепокоєння медиків викликала захворюваність дітей першого року життя. Зростала й захворюваність вагітних жінок: майже неодмінним супутником жінки, котра чекала дитину, ставали залізодефіцитні анемії, відхилення в роботі кровообігу, нирок. Не дивно, що немовлята, народжені такими мамами, часто хворіли, а смертність дітей у «опромінених» батьків удвоє перевищувала аналогічні показники в Україні.

У замітці на сторінках «Дубровицького вісника», присвяченій чотирнадцятій річниці з дня Чорнобильської катастрофи, повідомлялося про значне збільшення захворюваності населення досліджуваного району згідно зі статистичними даними Дубровицької центральної районної лікарні. Наприклад, якщо у 1985 р. лікарі фіксували 5594 випадки на 10 тис. населення, то в 1999 р. їх було вже 7904. Особливу тривогу викликала онкозахворюваність, яка, порівняно з 1985 р. (18,2 на 10 тис. населення), у 1999 р. становила уже 26,6. Ріст гіпертонічної хвороби ще більший: 22,3 випадки у 1985 році, — 167 у 1999 році. Збільшилась кількість виразок шлунку, анемій, злоякісних новоутворень лімфатичної і кровотворної тканини. Вражала й захворюваність дитячого населення Дубровицького району: у 1985 році фіксували 7427,1 випадок, у 1999 році їх було 12030. Протягом 1995–2000 рр. акушери-гінекологи району виявили 14 складних аномалій роз-

витку плоду. За свідченнями лікарів у 1999 р. жінки мали лише 10 % нормальних пологів, тоді як 10 років тому ця цифра становила 68 %.

У статті «Медичні наслідки Чорнобильської катастрофи 20 років потому», опублікованій у «Дубровицькому віснику» у квітні 2006 р., наголошувалося на необхідності надання особливої уваги вивченню стану здоров'я населення, яке проживає в зонах 2 і 3, а також відселеному із зони 2. Адже в цьому випадку йдеться про хронічне опромінення в малих дозах.

Чорнобильська трагедія належить до тих подій, справжнє значення яких для нашої нації ми тільки починаємо осягати. Перед медичними працівниками Дубровицького району сьогодні продовжує стояти найскладніше завдання — максимально зменшити негативний вплив радіації на здоров'я населення за умов, коли світова наука і практика не в змозі дати відповідь на більшість із поставлених питань.

Відомо, що тривалий вплив радіації та її комбінація із впливом інших стрес-агентів призводить до розвитку хронічного стресу і постійної напруги. А це, у свою чергу, зумовлює зниження функціональної активності органів та систем (серця, судин, печінки, головного мозку, ендокринних залоз), а також прискорене старіння і ранню, передчасну смерть. Саме тому, відповідно до статистичних даних Дубровицької ЦРЛ, протягом післяаварійного періоду у всіх групах первинного обліку спостерігається зростання рівнів захворювань з основних класів хвороб: недуги системи кровообігу, новоутворення, захворювання органів дихання, виразкова хвороба шлунку. Через 25 років після Чорнобильської катастрофи кількість померлих у досліджуваному районі на 10 000 населення збільшилась, порівняно із 1986 р., у півтора рази і становить 153,1. У структурі смертності дітей переважають вроджені вади розвитку — 42 %.

Слід, однак, наголосити, що незважаючи на всі проблеми сьогодення, медичні працівники Дубровицького району докладають максимум зусиль, щоб поліпшити стан здоров'я постраждалого населення, своєчасно виявити хворих, кваліфіковано лікувати. Великі медичні проблеми, які виникли в результаті Чорнобильської катастрофи, постійно знаходяться в полі зору медиків — і науковців і практиків.

Висновки

Структурно-динамічна систематизація й аналіз публікацій періодичних видань Дубровицького району Рівненської області протягом періоду

1988–2013 рр., свідчать про необхідність подальшого розвитку екологічної тематики в публікаціях періодичних видань з метою адекватної оцінки загрози, яка часто виявляється перебільшеною або взагалі надуманою, та розкриття справжніх причин того, що відбувається. В результаті дослідження виявлено такі тенденції:

1. Суспільно-політичний вимір проблем, породжених Чорнобильською катастрофою, яскраво простежується при огляді публікацій офіційних періодичних видань досліджуваного району протягом останніх 25 років. Великому розмаїттю аспектів і напрямків проблем з даної тематики було присвячено 58 % або 50 статей, включених до огляду.

2. На другому місці за кількістю публікацій у громадсько-політичних періодичних виданнях Дубровицького району — проблема забруднення довкілля внаслідок Чорнобильської катастрофи. Питання екології займають 33 % від усіх публікацій, включених до даного огляду.

3. Наступним за кількістю публікацій, але не менш значущим за увагою, після екологічних, став блок з питань медичних наслідків Чорнобильської катастрофи (9 %), оскільки проблема охорони здоров'я населення Дубровицького району є не тільки актуальною, а й визначальною в житті постраждалого в результаті Чорнобильської катастрофи досліджуваного району.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гузенко Т. А. Екологічна проблематика як актуальний тренд сучасних соціальних комунікацій / Т. А. Гузенко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Филология. Социальные коммуникации. — 2011. — Т. 24 (63) — № 4, Ч. 1. — С. 32–36.
2. Александров П. Соціальні страхи у дзеркалі ЗМІ / П. Александров // Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. — 2011. — № 35. — С. 270–276.
3. Малик Ю. О. Сучасні екологічні проблеми і шляхи їх вирішення / Ю. О. Малик, Н. Ю. Голець, Я. М. Захарко, І. М. Петрушка // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія: Хімія, технологія речовин та їх застосування. — 2011. — № 700. — С. 244–246.
4. Замула І. В. Економіко-екологічна проблематика: огляд і аналіз / І. В. Замула // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. — 2009. — № 2 (14). — С. 64–72.
5. Беляков О. О. Екологічна проблематика в засобах масової комунікації / О. О. Беляков. — К: ВПЦ «Київський університет». — 2003. — 185 с.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2014.